

5. Zorg voor inclusie

1. Een burgerassemblee vormgeven
2. De keuze van een thema begeleiden
3. Een representatief panel samenstellen (via loting)
4. Verwelkoming en introductie

5. Zorg voor inclusie

6. Logistiek plannen
7. Informatie beheren
8. De beraadslaging organiseren
9. Voorstellen schrijven
10. Besluitvorming door instemming
11. Evalueren
12. Communicatie beheren

Waarom is dit van belang?

De democratische uitdaging van de burgerassemblees bestaat erin politieke voorstellen uit te werken met en op basis van diversiteit. En in het bijzonder met mensen die ver van het politieke leven: als gevolg van desinteresse of onbegrip, omdat ze het gevoel krijgen dat ze incompetent of illegitiem zijn, of omdat ze worden uitgesloten van het elitaire systeem dat toegang geeft tot de politieke wereld. Alleen met een voldoende grote diversiteit aan mensen kan de beraadslaging uitmonden in voorstellen die een vorm van algemeen belang behartigen, gebaseerd zijn op de realiteit waarin mensen leven en meer rekening houden met toekomstige generaties. Om tot een dergelijk resultaat te komen, moet de diversiteit van het oorspronkelijke panel behouden blijven en op een eerlijke manier in het proces worden betrokken.

Daarom is nadenken over inclusie een essentieel onderdeel van burgerassemblees. Door inclusie te garanderen, kunnen burgers die het verst van de politiek staan, opnieuw worden betrokken. Het is door iedereen zich te laten uitspreken en naar elkaar te laten luisteren, dat een andere manier wordt gebruikt om het algemeen belang te garanderen.

Inclusie beperkt zich daarom niet tot één stadium; er wordt overal, te allen tijde en met alle belanghebbenden op verschillende manieren aan gewerkt. Inclusie treedt op verschillende niveaus op:

- ♦ **Een divers panel samenstellen:** dit punt werd behandeld in hoofdstuk 3.
- ♦ **Afhakers voorkomen:** het is één ding om mensen te overtuigen aan een assemblee deel te nemen. Het is iets anders om ervoor te zorgen dat ze blijven en actief bijdragen gedurende het hele proces. Daarom is het belangrijk om maatregelen te nemen zodat de meest waarschijnlijke¹ afhakers² toch blijven.

¹ De ervaring leert ons dat het hoofdzakelijk om jongeren en mensen zonder diploma gaat.

² Afhaken aan het einde van het proces.

- ♦ **Hinderpalen voor deelname wegnemen:** inclusie berust deels op zeer concrete aspecten die materiële hinderpalen voor deelname wegnemen. Het terugbetalen van de verplaatsingskosten van de deelnemers, bijvoorbeeld, en/of hen een vergoeding geven voor elke assembleedag, kinderopvang voorzien, enz.
- ♦ **De vaardigheden verwerven voor co-constructie...:** een assemblee is een proces boordevol lessen en ontmoetingen. Hiermee kunnen deelnemers hun vaardigheden om samen te leven en te discussiëren verder ontwikkelen. Ze verwerven de nodige vaardigheden om te beraadslagen, zoals op hun gemak hun mening delen en deze in twijfel trekken na die van anderen te hebben gehoord, werken in een groep waarin ze niemand kennen, zich legitiem voelen om vragen te stellen, elkaars emoties waarnemen en herkennen, enz. Al deze vaardigheden zijn nodig om samen te leven in de maatschappij en een democratische cultuur levend te houden.
- ♦ **...en vanuit het algemeen belang denken:** alleen een inclusieve beraadslaging kan de diversiteit aan meningen in de samenleving garanderen en dit in het eindresultaat verwerken. Inclusie is dan ook geen “kers op de taart”, maar de voorwaarde die de diversiteit aan meningen weerspiegelt, bovenop de meningen van de deelnemers.

Dit is geen pure theorie. Het moet worden belichaamd door alle mensen die de assemblee tot leven brengen. Werk daarom aan houdingen en attitudes op vlak van facilitering en begeleiding tijdens het proces, in welke rol je ook kruipt.

Willen, moeten, kunnen deelnemen

Deze publicatie³ combineert de analyse van socioloog Amartya Sen met de praktijkervaring van Periferia, waarin de verschillende soorten hinderpalen voor burgerparticipatie worden toegelicht. Om ze beter op te sporen, te begrijpen en weg te nemen. Het doet ook de vraag rijzen of burgers een “participatieplicht” hebben.

Hoe gaat Agora te werk?

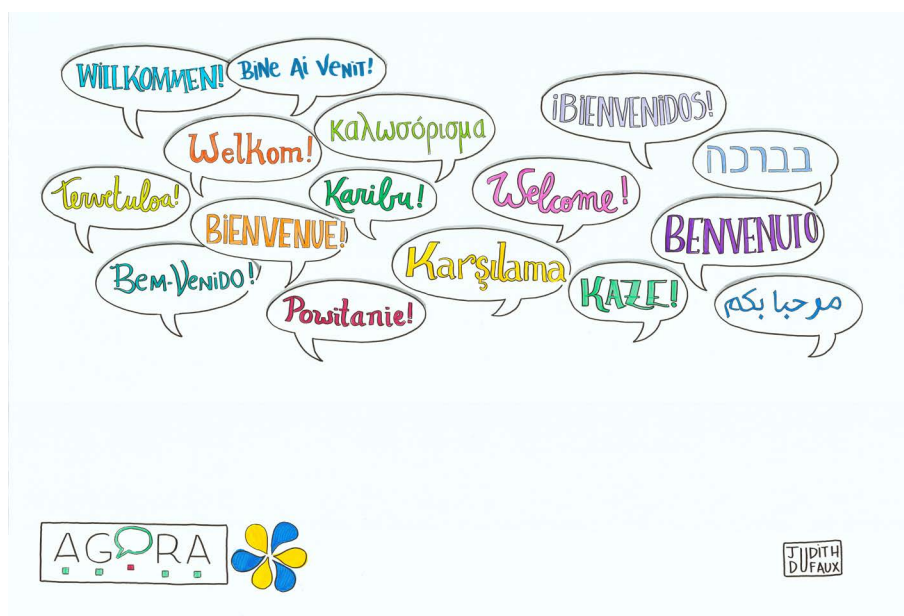
De assemblee betrekken:

- ♦ **Inclusie in de samenstelling van het diverse panel:** de gekozen criteria impliceren dat we ook de moeilijkst bereikbare profielen aanspreken. Hiervoor namen we contact op met een aantal verenigingen. Via verschillende organisaties konden we mensen zonder huisvesting of middelbareschooldiploma bereiken. Via scholen mobiliseerden we jongeren.
- ♦ **Inclusie in de uitnodiging:** de uitnodigingsbrief werd opgesteld in zes talen en bevat beeldmateriaal. Er wordt vermeld dat vertaling in een specifieke taal kan worden aangevraagd, om deelname aan te moedigen.

3 Publicatie van Periferia, beschikbaar op - tabblad “ressources” - “nos publications”: <https://periferia.be/participer-entre-droit-formel-et-liberte-dexpression/>

♦ **Inclusie in het eerste contact** via e-mail en telefoon:

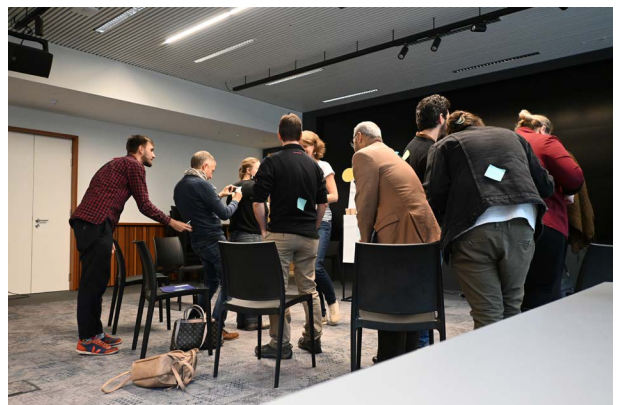
- > eventuele speciale behoeften worden genoteerd: allergieën, religieuze gewoontes, enz.;
- > er wordt voor kinderopvang gezorgd zodat iedereen kan deelnemen;
- > Indien sommige mensen mobiliteitsproblemen hebben, wordt er samen met hen naar oplossingen gezocht en indien nodig wordt er zelfs een taxi besteld voor hun verplaatsingen;
- > er wordt bijzondere aandacht besteed aan de talenkennis van de mensen. Het is belangrijk om te weten welke talen de persoon begrijpt, kan lezen en spreken, en op welk niveau. Zo kan de simultaanvertaling volgens individuele behoeftes worden georganiseerd;
- > om ervoor te zorgen dat iedereen zich snel legitiem voelt, kan het nuttig zijn om iedereen te herinneren aan de waarde van hun dagelijkse ervaring, ongeacht hun situatie.

Illustratie geplaatst bij de receptie van elke burgerassemblee

Tijdens de assemblees gebruikte Agora vaak de volgende slagzin, die de agori herhaalden voor de assemblee: "We zijn allemaal experts van ons eigen dagelijks leven en dat van onze dierbaren".

- ♦ **Inclusie tijdens het welkomstmoment:** elke dag begint met een warme verwelcoming, met een glimlach. De persoon wordt snel met zijn voornaam aangesproken. Vanaf het begin doet de organisatie er alles aan om aan de persoon te laten weten hoe blij ze is dat hij deel uitmaakt van de assemblee. Elke persoon ontvangt basisinformatie: een programma, toestemming voor beeldmateriaal en een badge zodat hij of zij herkenbaar is. Er wordt hen verteld dat er een gemeenschappelijke

Een ijsbrekend moment om elkaar te leren kennen
of weer contact te maken

ontmoetingsplek is, net als een “safe room⁴”. De deelnemers kunnen het begin van de dag wachten in een gezellige ruimte met sofa's, koffie en snacks. Op de eerste dag kunnen de deelnemers elkaar leren kennen en, vervolgens, aan het begin van elke volgende assembleedag de banden weer aanhalen.

- ♦ **Inclusie in de informatie:** de assembleeën krijgen een woordenlijst met uitleg over de specifieke woordenschat. De informatie wordt gegeven in de vorm van ludieke activiteiten, met korte presentaties door experts, gevolgd door discussies om de vragen van de deelnemers te beantwoorden. Elke expert wordt gevraagd om de juiste woordenschat te gebruiken en een complex onderwerp zo eenvoudig mogelijk over te brengen. Bronpersonen staan klaar om de vragen van de deelnemers op een laagdrempelige manier te beantwoorden.
- ♦ **Inclusie in de beraadslagingen:** discussies worden vaak in een kring gehouden waarbij iedereen het woord krijgt. Individuen krijgen de tijd en worden gevraagd per twee hun gedachten te delen, voordat ze dit met de hele groep doen. Momenten waarop mensen zichzelf uitspreken in “popcorn⁵”-modus worden afgewisseld met momenten waarop ieders mening wordt gevraagd, zodat iedereen wordt betrokken. Te ingewikkelde interventies worden geherformuleerd. De deelnemers worden aangemoedigd niet te lang aan het woord te blijven, zowel om iedereen de kans te geven aan het woord te komen als om de volgende sprekers niet te intimideren. De activiteiten prikkelen verschillende zintuigen en manieren om zich in een groep te gedragen. De methodologie maakt gebruik van beweging en tekeningen. Emoties en concrete voorbeelden worden gedeeld zodat de voorstellen niet theoretisch blijven. Tot slot biedt Agora ook stiltemomenten zodat de meer spraakzame deelnemers kunnen leren om niet te reageren en zodat iedereen de tijd heeft om zijn ideeën vorm te geven.

De vrijwilligers betrekken:

- ♦ **Inclusie en teambuilding:** om van de dag een succes te maken, wordt er ook speciale aandacht besteed aan het betrekken van iedereen. Vertalers, facilitatoren, babysitters, onthaalpersoneel: ze worden allemaal op voorhand over hun rol geïnformeerd. Ze krijgen logistieke informatie, tijdschema's en locaties tijdens briefingssessies. Er wordt speciale aandacht besteed aan het creëren van een teamgeest om de assembleeën bij te staan.
- ♦ **Inclusie en evaluatie:** elke dag begint en eindigt met een debriefingssessie om het goede verloop van de assemblee te verzekeren en te verbeteren.

Debriefing voor het facilitatieteam

4 Beschermde plaats waar iedereen zich op regelmatige tijdstippen kan terugtrekken indien hij/zij daar de behoefte voor voelt.

5 Wie dit wenst, wanneer hij/zij dat wenst.

Goed om te weten

Een aantal richtlijnen voor inclusie :

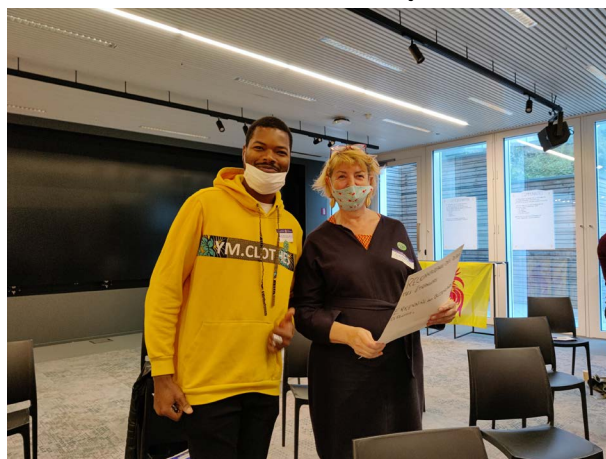
- ♦ **Aanpassing:** zolang het binnen het kader van het proces blijft, is het mogelijk om te luisteren naar en zich aan te passen aan verzoeken die tijdens het proces worden gedaan.
- ♦ **Neem de tijd voor informaliteit:** het eerste telefoongesprek, oftewel het moment van de uitnodiging, is een belangrijk moment om vertrouwen op te bouwen, om zich concreter te kunnen inleven in het aanstaande proces en om een idee te krijgen van hoe er rekening met ieders behoeften kan worden gehouden (of niet).
- ♦ **De ruimte:** markeer duidelijk de locaties en posities van de verschillende ruimtes, ook van de toiletten. Zorg ervoor dat de ruimtes comfortabel zijn (zorg vooral voor voldoende warmte en licht).

Inclusie en communicatie:

- ♦ **Communiceer om mensen te betrekken, en versterk zo inclusie:** bijvoorbeeld door de koks te bedanken voor het rekening houden met allergieën en ervoor te zorgen dat iedereen genoeg energie heeft om te werken;
- ♦ **Laat weten dat het team uit vrijwilligers bestaat:** dit geeft hen waardering, kan helpen om de assemblee minder intimiderend te maken en het makkelijker te maken voor iemand om een tekortkoming aan te kaarten of een verbetering voor te stellen;
- ♦ **Combineer kanalen (zonder de deelnemers te overspoelen):** e-mails, whatsapp, sms, telefoon of in sommige gevallen zelfs huisbezoeken;
- ♦ **Talen:** als het moeilijk is om een tolk te vinden in iemands taal, onderzoek dan of het mogelijk is een familielid in te schakelen.
- ♦ **Beeldrechten:** zoals de naam al doet vermoeden, gaat het om een recht. Zorg ervoor dat iedereen formeel akkoord gaat en zich echt op zijn gemak voelt om te worden gefilmd of gefotografeerd. Maak duidelijk op welke manier de beelden worden verspreid of gebruikt. Zorg bijvoorbeeld voor een sticker waarmee gemakkelijk kan worden aangegeven wie niet op beeld wil verschijnen, wie bereid is om met de pers te praten, enz.

Andere suggesties:

- ♦ **"Buddy's" (vriend, vriendin):** een speciale band tussen twee mensen creëren, is een manier om mensen zich gemakkelijker te laten uitdrukken, vooral als ze het daar moeilijk mee hebben. Bij Agora bestaan vrijwilligersduo's meestal uit een persoon die al langer betrokken is en een nieuweling. In de assemblee waren deze assembleistenduo's een van de vele manieren om banden te smeden en zich uit te drukken.
- ♦ **Besteed specifieke aandacht aan jongeren:** om de deelname van jongeren - die als kwetsbaarder bekend staan - aan te moedigen, kan een speciaal "jongeren"-moment worden georganiseerd voor het begin van de assemblee, met een specifieke activiteit (bv. een "game space") en vervolgens een ontmoeting met een bekend

Twee assembleisten die een zoektocht doen om de verdeling van de bevoegdheden in België te begrijpen

figuur (bv. het verkozen lid van Agora).

- ♦ **Vertrouw op interpersoonlijke affiniteiten:** sommige mensen smeden een band en helpen elkaar. Als het groeps kader het toelaat, kunnen deze mensen in dezelfde groep blijven om betrokkenheid en inclusie te versterken.
- ♦ **Handvatten aanreiken:** het kan een geruststelling zijn voor de deelnemers als zij te allen tijde dezelfde mensen van de organisatie op dezelfde plaatsen kunnen terugvinden, indien mogelijk.
- ♦ **Online:** geef alle nodige technische ondersteuning. Tijdens COVID-19 werd de assemblee bv. online georganiseerd. Niet iedereen is het gewend met computers te werken of heeft er thuis één. Zo werden laptops gehuurd, werden zalen die voldeden aan de COVID-omstandigheden geopend of gingen vrijwilligers bij deelnemers langs om technologische bijstand te verlenen voor de online beraadslagingen.

De voordelen...

Eerlijke deelname: via loting verzenden van brieven en de op quota gebaseerde methode om het panel samen te stellen, geven iedereen een kans om deel te nemen. Maar, zoals hierboven vermeld, moet je aandacht besteden aan een aantal punten opdat iedereen zich volledig op z'n plaats voelt.

Gerustgestelde deelnemers: door gewoontes te creëren, beschikken deelnemers over herkenningpunten. Dit is zowel een kwestie van logistiek (garantie op vertaling, eten en drinken, enz.) als van contact (gedurende het hele proces dezelfde persoon bij het onthaal).

Een ondersteunende sfeer: beraadslagen en over "politiek" praten is geen fluitje van een cent. Het vraagt energie en engagement. Door een kader te scheppen waarin iedereen zich op z'n plaats voelt en banden kan smeden met anderen, kunnen de assembleeleden betrokken raken, hun eigen ervaringen inbrengen en die van anderen prikkelen.

Veelvoorkomende moeilijkheden

Soms is de intentie er wel, maar kan de uitvoering ontoereikend zijn: let erop dat de 'safe room' niet voor andere doeleinden wordt gebruikt (bv. opslag van apparatuur of een doorgangplaats) en dat de verantwoordelijke persoon niet meerdere functies vervult (en dus niet beschikbaar is wanneer het moet).

Neem contact op in geval van afwezigheid of afhaken: als mensen zonder verwittiging afhaken, loont het uit te zoeken waarom. Misschien hebben ze een ongemak dat je kan verhelpen. Het is in ieder geval belangrijk te laten zien dat je moeite wilt doen om iedereen erbij te betrekken en te laten merken dat elke aanwezigheid waardevol is.

De facilitering loslaten

Het moeilijkste van faciliteren bestaat vooral uit het identificeren en wegwerken van de eigen uitsluitingscriteria: jargon waaraan we geen aandacht meer besteden, anglicismen, het gemak om in het openbaar te spreken, enz. waardoor deelnemers zich inferieur zouden kunnen voelen of wij als experts zouden kunnen overkomen. De houding van de facilitator/moderator is hier uiteraard een bepalende factor in (aanvaarden dat er geen neutraliteit is, twijfelen, grenzen aangeven), net als het niet laten monopoliseren van de moderatieruimte, door te vragen aan deelnemers om het woord te nemen, het bord te gebruiken, de notities op het bord door te strepen, te corrigeren of aan te vullen, enz. Periferia wijdde een publicatie ("Capacités d'animer, animer les capacités") aan dit onderwerp.

Nuttige bronnen

- **(FR) ATD Quartmonde:** zorgen voor een succesvolle deelname van iedereen: <https://atd-quartmonde.be/reussir-la-participation-de-toutes-et-tous-petit-guide-pratique-pour-agir/>
- **Periferia :**
 - > **(FR) "Légitime et vous": publicatie van Periferia** over de manieren waarop de stem van burgers wordt gelegitimeerd in participatieprocessen, op basis van voorbeelden uit eigen praktijk praktijk. Beschikbaar op de website - tabblad "ressources" - "nos publications": <https://periferia.be/legitime-et-vous/>
 - > **(FR) Publicatie van Periferia "Capacité d'animer, animer les capacités"** beschikbaar op de website www.periferia.be - tabblad "ressources" - "nos publications": <https://periferia.be/capacite-danimer-animer-les-capacites/>